

LM-9 Prinsippprogram

Landsmøtet i 2017 vedtok at *"LM 2018 starter arbeidet med nytt prinsippprogram"* og Landsmøtet i 2018 vedtok at *"Tema for landsmøtet 2019 blir arbeid med nytt prinsipp-program."* Arbeidsutvalg for prinsippprogramkomitéen, bestående av Iselin Nybø (leder), Tord Hustveit og Odd Einar Dørum, ble oppnevnt av landsstyret i desember 2017. Den fulltallige prinsippprogramkomitéen ble satt ned av landsstyret i mars 2018. Komitéen er ledet av Iselin Nybø, med Tord Hustveit og Odd Einar Dørum som nestledere. Andre medlemmer er Trine Noodt, Sveinung Rotevatn, Sondre Hansmark Persen (NUV), Tina Shagufta Kornmo, Torgeir Anda, Sofie Høgestøl og Alfred Bjørlo. Varamedlemmer er Ingvild Wetrhus Thorsvik, Trond Åm og Ida Gudding Johnsen. Per Magnus Finnanger Sandmark var medlem frem til 6. desember 2018, da han trakk seg grunnet ny stilling som er uforenlig med vervet. Alfred Bjørlo trådte da inn i komitéen.

Landsstyret besluttet at behandlingen av prinsippprogrammet fordeles mellom landsmøtene i 2019 og 2020. I landsmøtet i 2019 ble de første tre kapitlene av prinsippprogrammet behandlet. Hoveddelen av programmet skal behandles av dette landsmøtet i 2020.

Som et resultat av å se hele programmet i sammenheng, både kapitlene som ble vedtatt i 2019 og de som legges frem nå, har prinsippprogramkomitéen har lagt frem en del endringsforslag til kapitlene som ble vedtatt i 2019. Hensikten er å beholde meningsinnholdet, men unngå repetisjoner og få en tekst som henger bedre sammen enn uten disse justeringene.

Det endelige forslaget til prinsippprogram ble sendt til fylkeslagene 15. januar, til behandling på fylkesårsmøtene. Endringsforslag sendes direkte inn til landsmøtet.

Venstres prinsippprogram

Innhold:

- 1: 10 liberale prinsipper**
- 2: Venstres historiske og ideologiske tradisjon**
- 3: Venstres samfunns mål: Frihet, fellesskap, framtid**
- 4: En liberal rettsstat**
- 5: Statens organisering**
- 6: Klima og miljø**
- 7: Velferd og helse**
- 8: Fordeling av makt og ressurser**
- 9: Utfordringer i vår tid for det liberale demokratiet**
- 10: Globale utfordringer krever globale løsninger**

10 liberale prinsipper

1. Frihet

Vårt mål er enkeltmenneskets frihet. Alle skal ha mulighet til å ha makten i eget liv – uavhengig av alder, kjønn, tro, livssyn, livssituasjon og bakgrunn.

2. Ansvar

Alle har ansvar for sine egne valg. De av oss som trenger samfunnets hjelp til å leve et verdig liv, skal få det.

3. Fellesskap

Alle har ansvar for hverandre og for å sikre at kommende generasjoner har samme muligheter til frihetsutfoldelse som oss. Grunnlaget for frie liv skaper vi best ved å respektere og ta vare på naturen.

4. Rettferdighet

En fri verden kjennetegnes av rettferdighet, verdighet og muligheter for alle. Frie samfunn bygger på fellesskap og et godt sikkerhetsnett for alle. Frie samfunn er rettferdige og åpne, samt bekjemper fattigdom. Fellesskap sikrer frihet og muligheter for alle.

5. Marked

Innovasjon, frihandel og rettferdig konkurranse sikrer effektiv ressursutnyttelse og økt velstand. Misbruk av markedsrett og monopoldannelser må hindres. Arbeidstakere må sikres et vern mot utnyttelse og rett til fri fagorganisering. Innsats skal belønnes og velstand fordeles.

6. Likeverd

Det er en verdi i seg selv at mennesker er ulike og tar ulike valg. Det gode liv er ikke likt for alle. Vi skal møte annerledeshet med respekt og toleranse.

7. Livskvalitet

Liberal politikk skal ikke bare sikre materiell trygghet og velstand, men også fremme livskvalitet og menneskelig vekst. Gode liv skapes også gjennom kultur, naturopplevelser og åndsliv, frivillig arbeid og læring. Frihet forutsetter kunnskap. Alle har rett til å lære å lese, skrive og regne. Alle har rett til kunnskap og informasjon for å kunne bruke retten til å ytre seg i samfunnet.

8. Demokrati

Den liberale staten er upartisk, sterk og begrenset. Makt skal komme nedenfra. Stemmerett for alle, ytringsfrihet og organisasjonsfrihet er grunnleggende for å sikre et levende folkestyre. Politisk makt skal forankres i demokratiske institusjoner. Beslutninger skal fattes nærmest mulig den det gjelder.

9. Maktspredning

Et liberalt samfunn har fire bærebjelker: demokratiet, rettsstaten, det sivile samfunn og markedsøkonomien. Maktkonsentrasjon truer et åpent og demokratisk samfunn.

Maktspredning, åpne prosesser og en fri og uavhengig presse er nødvendig for å hindre autoritær politikk, maktmisbruk og korrupsjon.

10. Framtidstro

Det liberale samfunnet er alltid underveis og åpent for bedre løsninger. Venstres optimisme bunner i en sterk tillit til menneskenes skaperkraft. Vi tror på at det i fellesskap er mulig å legge grunnlag for frie liv, overalt – for alle.

2. Venstres ideologiske tradisjon

Venstre er Norges sosialliberale parti og representerer den liberale idétradisjonen i norsk politikk. Vi kjemper for et samfunn der alle kan delta, uansett.

Alle skal ha mulighet til å bruke sine evner til beste for seg selv og samfunnet. Politikk skal være et utålmodig arbeid for rettferdige løsninger som gir alle mennesker frihet.

Historisk utvikling

Liberalismens grunnleggende idéer om menneskerettigheter, maktspredning og samfunnsorganisering har fått stort gjennomslag i hele verden. Samtidig viser utviklingen de siste årene både i Europa og ellers i verden at ingen kan ta et liberalt samfunn og en liberal samfunnsutvikling for gitt. En rekke konflikter og hendelser i nyere tid har vist at kampen for ytringsfrihet og andre grunnleggende rettigheter, som nettopp var liberalismens historiske begynnelse, slett ikke er over.

Den sosiale liberalismen står aldri stille, men er i stadig utvikling:

- ✓ Samfunnet forandrer seg stadig hurtigere. Kommunikasjon, teknologisk utvikling og arbeidslivets rammevilkår er knapt gjenkjennelige fra tiår til tiår. Det gjør det enda viktigere å klargjøre hvilke prinsipper som ligger til grunn for et liberalt standpunkt.
- ✓ Globaliseringen skaper behov for politikk som er universell og ikke begrenset av landegrenser.
- ✓ Menneskeskapte trusler mot livsgrunnlaget på jorden gjør det tvingende nødvendig med en radikal klima- og miljøpolitikk.

Venstre vedtar et detaljert arbeidsprogram for hver stortingsperiode som er tuftet på de grunnleggende liberale prinsippene i dette prinsippprogrammet. En sosial og kjempende liberalisme er av avgjørende betydning for fremtiden.

3. Venstres samfunns mål: Frihet, fellesskap, framtid

Venstre tror på det myndige mennesket som utvikler seg gjennom valg og handlinger i samspill med andre. Venstre vil ha et samfunn der frie mennesker kan leve i fellesskap og respekt for hverandre.

Frihet og ansvar henger tett sammen. Et demokratisk samfunn forutsetter at folk er forpliktet overfor hverandre. Venstre vil ha et samfunn som verner om og styrker folkestyret, og der makt spres og kontrolleres.

Venstre vil sikre et samfunn der alle borgere har frihet og myndighet, kunnskap og ansvar.

Venstre vil ha et samfunn der menneskene kan leve i balanse med naturen uten å undergrave livsbetingelsene for kommende generasjoner og for naturens egenverdi og det biologiske mangfoldet.

Vi tror på forpliktende samarbeid på tvers av landegrenser for å løse de store samfunnsutfordringene. Barnekonvensjonen, Den europeiske menneskerettskonvensjonen, FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne, FN, NATO, EØS-avtalen og det europeiske samarbeidet er eksempler på dette.

Venstre vil ha et samfunn med små økonomiske og sosiale forskjeller og at personer og bedrifter bidrar til samfunnet etter evne og på en rettferdig måte. Det er en forutsetning for tillit og et velfungerende demokrati at vi bygger et samfunn med små økonomiske og sosiale forskjeller. I et slikt samfunn skal flest mulig klare seg selv, men de av oss som ikke klarer seg selv skal få hjelpen de trenger.

Venstre vil ha et samfunn med frihet til å tro, tenke og handle, og der alle har lik rett og mulighet til innflytelse, og til å nå enhver offentlig posisjon i samfunnet.

Venstre vil ha et samfunn hvor rett og frihet til å utvikle og leve med egen identitet ses på som en nødvendig og verdifull del av det moderne demokratiet. Venstre vil alltid kjempe for åpenhet, toleranse og menneskers rett til å bestemme selv når det gjelder seksualitet, kjærlighet, kjønnsidentitet og reproduktivitet. Det er kvinnen selv som avgjør i spørsmål knyttet til graviditet og abort.

Venstre vil ha et arbeidsliv bygget på trepartssamarbeidet, hvor anstendighet og åpenhet er grunnleggende.

Venstre understreker betydningen av å legge til rette for et mangfoldig og bærekraftig næringsliv. Det private næringslivet er en avgjørende bærebjelke i nasjonens velferdsutvikling. Det er en statlig oppgave å sikre gode rammevilkår, både til store, mellomstore og mindre bedrifter. Venstre vil videre arbeide for et samfunn som legger godt til rette for dem som starter og driver egen bedrift. Vi

verdsetter innsatsen til dem som satser, og vil bidra til regelverk som er enkelt å forholde seg til for mindre bedrifter. De som driver for seg selv skal også ha tilgang til velferdsordningene i arbeidslivet.

Venstre vil styrke demokratiet og menneskerettighetene. Vi forkjemper åpenhet og motarbeider intoleranse. Vi forsvarer mindretallets rettigheter mot flertallets diktatur. Vi vil sikre fred gjennom lov og rett, både mellom mennesker og stater.

Venstre arbeider for et både økonomisk og miljømessig bærekraftig samfunn, som ivaretar livsbetingelsene for kommende generasjoner.

Venstre vil ha et samfunn som legger til rette for global utvikling, uten at klima og miljø blir taperne. Det forutsetter at det legges til rette for utvikling i resten av verden, gjennom handel, teknologiutvikling og -deling og åpne og rettferdige spilleregler.

Venstre vil ha et samfunn der den enkelte borger har reelle valgmuligheter og kan bidra til bærekraftig utvikling gjennom åpen produktinformasjon.

Venstre vil ha et samfunn som bygger på et representativt demokrati der ansvarlige folkevalgte tar beslutninger etter en opplyst debatt.

Venstre vil ha et samfunn som bygger på nærhetsprinsippet der beslutninger tas så nær dem det gjelder som mulig. Vi må alltid vurdere om oppgavene ligger på riktig sted. Det er avgjørende at lovverket, som blant annet sikrer naturmangfoldet, gjøres gjeldende lokalt og regionalt når oppgaver og avgjørelser desentraliseres.

Venstre vil ha et samfunn som bygger på åpenhet på alle folkevalgte og offentlige nivåer. Det skal være lett å kjenne til folkevalgtes posisjoner og stemmegivning. Den politiske makten skal stilles til ansvar.

Vi vil arbeide for å utvikle velferdssamfunnet videre, slik at sosialt utenforskap reduseres, både nå og i fremtiden. Det krever et samspill mellom det offentlige, bedrifter og ulike fellesskap i familier, arbeidsliv, organisasjoner og lokalsamfunn. Vi vil skape plass for dem av oss som har behov.

Venstre vil ha et samfunn der personlig verdighet og integritet respekteres, og der målet er å sette den enkelte i stand til å klare seg selv, og der det offentlige har en forpliktelse til å sikre en verdig og trygg tilværelse for alle.

Utdanning er fundamentet for deltakelse i både arbeidsliv og demokrati. Venstre vil ha et samfunn der alle barn har både rett og plikt til utdanning. Muligheten til utdanning skal være livet ut.

Venstre vil ha et samfunn som bygger på foreldre og foresattes ansvar for barnets sosiale og kulturelle oppvekst i samspill med gode skoler og aktive lokalmiljø. Om familien av ulike grunner svikter, må samfunnet påta seg ansvaret for barnets

omsorg og oppvekst. Samfunnet må sikre barns rettigheter og trygghet, også som individer uavhengig av egen familie.

Venstre vil ha et samfunn der både det offentlige og private aktører respekterer privatlivets fred og personlig og politisk frihet.

Vi er alle verdensborgere. Venstre vil arbeide for et verdenssamfunn der våre sosialliberale samfunnsmål ivaretas på samme måte som i Norge. Slik vi har et felles ansvar for utviklingen av vårt lokale samfunn og vårt nasjonale fellesskap, har vi et felles ansvar som verdensborgere for forvaltningen av globalt miljø og ressurser, menneskerettigheter, sikkerhet og velferd. Det enkelte menneske skal sikres fundamentale sosiale, kulturelle og demokratiske rettigheter uansett etnisk bakgrunn, kjønn, funksjonsevne, tro eller nasjonal og politisk tilhørighet. Global sikkerhet og velferd oppnås gjennom samarbeid, tillit og felles løsninger på grunnleggende problemer.

4. En liberal rettsstat

Rettsstaten er en av grunnpilarene i vårt liberale samfunn. Uavhengige domstoler sikrer likhet for loven, garanterte rettigheter og alminnelig rettssikkerhet.

Rettsstaten setter også grenser for maktutøvelse, enten det gjelder staten, organiserte interesser eller enkeltmennesker.

Å håndheve lov og orden og gi borgerne trygghet for liv og eiendom er blant den demokratiske statens fremste oppgaver. Staten skal alene ha myndighet på dette området. Det er grunnleggende i en liberal rettsstat at enhver er uskyldig til det motsatte er bevist, og at enhver anklaget har rett på et forsvar. Den enkelte skal føle trygghet for at lovbrudd vil bli etterforsket og påtalt. Venstre vil sette ofrenes situasjon sentralt i rettspleien.

Frihet, trygghet og personvern

Balansen mellom frihet og trygghet utfordres av misbruk av teknologi, av frykten for politisk motivert terror, organisert kriminalitet og en stadig økende overvåking og kontroll for å møte disse truslene.

Friheten har som forutsetning at hvert menneske vernes mot utilbørlig inngripen i privatlivet og at det kan delta i arbeidsliv og samfunnsliv uten å føle seg kontrollert eller overvåket. Derfor vil Venstre ha et sterkt personvern.

Den enkelte har eiendomsretten til informasjon om sine personlige forhold, og rett til å kontrollere andres bruk av disse opplysningene. Personlig informasjon skal ikke kunne bli en handelsvare uten den enkeltes samtykke. Det offentliges behov for opplysninger om personers helse, omsorgsbehov eller andre personlige forhold skal være underordnet hensynet til personvernet. Slike opplysninger skal som hovedregel kun innhentes med informert samtykke. Det skal være tilgang på anonyme alternativ slik at det er mulig å utføre dagligdagse gjøremål uten at informasjon registreres og lagres over tid.

Straff

Venstre vil ha en kunnskapsbasert og human straffepolitikk med mål om rehabilitering og å få kriminelle tilbake til samfunnet. Venstre mener at straffenivået i samfunnet bør fastsettes ut fra allmenn- og individualpreventive hensyn, ikke et ønske om hevn. Straffenivået skal senkes, bruken av minstestraffer reduseres og prinsippet om at domfelte har samme rettigheter som andre borgere skal legges til grunn for all gjennomføring av straff. Straff skal ikke brukes for å løse sosiale problemer.

5. Statens organisering

Den liberale staten er sterk, men begrenset. Makt skal deles mellom institusjoner, som må kunne kontrollere og balansere hverandre. All maktutøvelse skal hvile på demokratisk legitimitet, beslutninger skal fattes nærmest mulig dem de gjelder og åpenhet i forvaltningen skal praktiseres på alle nivåer.

Den lovgivende makt

Stortingets ansvar er å vedta lover og budsjett, samt å kontrollere den utøvende makt. Åpenheten rundt Stortingets arbeid må styrkes, blant annet gjennom innføring av lobbyregister og åpne komitémøter.

Det norske demokratiet er representativt. Alle stemmer bør telle likt, noe som innebærer at ordningen med arealfaktor og styringstillegg fjernes, men alle valgdistrikter skal sikres en minsterepresentasjon. Stemmerettsalderen skal være 16 år. Det må bli enklere å påvirke personsammensetningen av Stortinget.

Folkeavstemninger kan være hensiktsmessige i særlig viktige spørsmål, men skal kun være rådgivende. Det bør åpnes for borgerinitiativ, der forslag som når et visst antall underskrifter løftes direkte inn til behandling i Stortinget.

Den utøvende makt

I et liberalt demokrati skal ingen offentlige posisjoner gå i arv. Avvikling av monarkiet må forankres i folkeavstemning.

I den offentlige forvaltning er prinsipper som åpenhet, innsyn, likebehandling og forutberegnelighet avgjørende for at den enkelte borger skal kunne gjøre gjeldende sine rettigheter, og beskyttes mot vilkårlig eller urimelig maktbruk.

Enkelte deler av statsforvaltningen må sikres stor grad av autonomi og faglig frihet. Dette gjelder for eksempel institusjoner som har til oppgave å drive tilsynsvirksomhet, samt universitets- og høyskolesektoren.

Den dømmende makt

Alle borgere har rett til å få prøvd sin sak innen rimelig tid, og rett på en rettssikker behandling i tråd med Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen. Prinsippet om at man skal dømmes av sine likestilte sikrer legitimitet rundt enkeltavgjørelser og folkelig forankring av den dømmende virksomhet. Et sterkt lekfolkinnslag må derfor videreføres.

Domstolene må sikres full uavhengighet i sin dømmende virksomhet. Dommere på alle nivåer må ha et sterkt oppsigelsesvern, og bør utnevnes av en egen utnevnelseskomité der representanter oppnevnt av regjeringen ikke har flertall.

Lokaldemokratiet

Offentlig myndighetsutøvelse bør skje på laveste mulig effektive nivå. Kommuner og fylker må være store nok til å kunne utøve reell makt og kunne skjøtte de oppgaver de er satt til på en effektiv og betryggende måte. Venstre mener flere oppgaver og mer makt skal flyttes til fylkene og kommunene.

Borgere som opplever tillit og verdighet i møte med offentlig forvaltning vil lettere føle tilhørighet til storsamfunnet og også ønske å gi tilbake. Det lokale selvstyret bør søke å høre alle borgere som berøres av viktige prosesser for det enkelte lokalsamfunn, og fremme tiltak som inkluderer velgerne i beslutninger også mellom valg.

Styring og organisering av offentlig sektor

Virksomheter i offentlig sektor skal ha som mål å gi best mulige tjenester til innbyggerne. Venstre tror gode offentlige tjenester avhenger av at den enkelte yrkesutøver skal ha nok autonomi til å kunne gjøre en god jobb, uten detaljstyring av arbeidsoppgaver og metoder. Gode løsninger kommer ofte nedenfra, og utvikles best gjennom et mangfold av forskjellige aktører med tilstrekkelig frihet.

6. Klima og miljø

Det er et grunnleggende liberalt prinsipp at vi skal leve slik i dag at det ikke går ut over fremtidige generasjoners mulighet til gode livsvilkår. Venstre arbeider for et bærekraftig samfunn i balanse med naturen. De siste tiårene har verden gått gjennom en voldsom velstandsøkning. Aldri tidligere har vi levd lengre, hatt større materiell velstand og andelen av verdens befolkning som lever i ekstrem fattigdom falt raskere. Konsekvensen av denne utviklingen er økte klimagassutslipp som fører til klimaendringer og tap av biologisk mangfold. Dette er nå de største utfordringene menneskeheten står overfor og det å skape en bærekraftig utvikling er den viktigste politiske oppgaven i vår tid.

Grønnvekst – sterkere virkemidler

For å løse klimakrisen mener Venstre vi må ta i bruk den kreative og skapende kraften som ligger i skjæringspunktet mellom næringslivet, politikk og teknologisk utvikling. Skal vi få til grønn vekst kreves det langt sterkere virkemidler enn i dag. Det må koste mer å forurense og natur må vernes sterkere. Når natur og miljø står i konflikt med andre interesser må samfunnet prioritere naturen.

For å begrense skadene fra klimaendringer og minimere risiko for at oppvarmingen kommer ut av kontroll vil Venstre basere all politikk på at vi må lykkes med å begrense oppvarmingen ned mot 1,5 grader.

Samhold for klima og miljø

Klimakrisen og tapet av biologisk mangfold er internasjonale utfordringer og kan bare løses gjennom forpliktende internasjonalt samarbeid. Samarbeid og handel er med på å bygge tillit mellom land, slik at det er lettere å påta seg mer ambisiøse klimamål, og gjennom teknologioverføring blir det lettere for alle land å nå klimamålene sine. Venstre mener rike land har et ekstra ansvar for å bidra til at utviklingsland kan nå sine mål.

I tillegg til stadig strengere klimakrav må det legges større vekt på at hvert enkelt land faktisk oppfyller sine forpliktelser i tråd med Paris-avtalen. Dette må følges opp i form av styrket uavhengig monitorering av at løfter om utslippskutt følges, og økonomiske sanksjoner dersom så ikke er tilfelle.

7. Velferd og helse

Helse

En sosialliberal velferds- og helsepolitikk har som mål at hvert enkelt menneske skal ta ansvar for egen helse, og leve et meningsfylt liv uansett alder og livssituasjon, så langt det er mulig. Skole, arbeid, sosialt liv, et sterkt sivilsamfunn og aktiviteter i nærmiljøet er i seg selv helsefremmende.

De som trenger samfunnets hjelp til å leve et meningsfylt liv skal få det. Helsetjenestene må organiseres med åpne og demokratiske prosesser slik at pasienter, pårørende, helsepersonell og folkevalgte har en reell påvirkningsmulighet til forbedring av tjenestene. Det offentlige helsevesenet skal bære hovedtyngden av helsehjelpen i Norge. Venstre er positive til at det offentlige helsevesenet er utfyllt og supplert med private tilbud og tilbud i regi av ideelle organisasjoner. Folkehelsearbeid har betydd vel så mye for befolkningens helsetilstand og mulighet til å leve lange, gode liv, som tilbudet av helsetjenester. At alle skal ha tilgang på et sunt miljø, beskyttelse fra smittekilder og ha god informasjon om helsefremmende adferd, er viktig for enkeltmenneskers frihet.

Venstres helsepolitikk skal være kunnskaps- og evidensbasert. Helsetjenestene som ytes overfor borgerne skal være av høy kvalitet.

Autonomi

Respekten for menneskets integritet fordrer at det er mennesket selv som fatter beslutningene om eget liv og egen kropp, så lenge det er helsemessig beslutningskompetent og fri fra ytre press. Det skal tungtveiende grunner til for å begrense denne retten.

Det betyr at vi ikke skal straffe eller forby handlinger hvor folk kun er til skade for seg selv.

Ny teknologi gir oss nye muligheter, også til å påvirke det genetiske og naturgitte. Venstre mener ny teknologi kan virke frigjørende, og vi vil ta i bruk de nye mulighetene som bioteknologien gir oss. Det er et selvstendig gode at folk får bestemme mer over seg selv og sin kropp.

Retten til selvbestemt abort er en viktig og hardt tilkjempet rettighet. Det er kvinnen som skal bestemme om hun vil bære frem barn. For at færre kvinner skal måtte møte i abortnemnd ønsker Venstre å utvide kvinners rett til selvbestemt abort.

Respekten for menneskets integritet fordrer at det er mennesket selv som fatter beslutningene om eget liv og egen kropp, så lenge det er helsemessig beslutningskompetent og fri fra ytre press. Dette innebærer en rett til å avslutte medisinsk behandling, også når dette medfører en fremskynding av døden.

8. Fordeling av makt og ressurser

Kunnskap er makt

Kunnskap er makt, og den skal være tilgjengelig for alle. Derfor må det være mulig å tilegne seg ulike typer kunnskap gratis, også i framtida. Kunnskap nøkkelen til en bærekraftig utvikling av samfunnet vårt. Det er kunnskap som kan bidra til å løse klimakrisen og det er kunnskap som kan sikre at vi også har et godt velferdssamfunn i fremtiden. Da må vi ha et kunnskapssamfunn i verdensklasse. Dette krever sterk allmenndannelse i skoleløpet, for å kunne videreføre demokratiet.

Den offentlige skolen skal gi eleven det grunnlaget av kunnskap og holdninger som de behøver for å trives og lykkes som frie mennesker i et fritt samfunn. Venstre vil styrke lærerens rolle som kunnskapsformidler med et høyt faglig nivå, og sikre gode lærere i hele landet. Den offentlige skolen må holde en kvalitet som gjør at de fleste foretrekker denne. Private skoler er et positivt supplement.

Læring er noe som skal skje gjennom hele livet. Vi som samfunn må legge til rette for at borgerne kan tilegne seg ny kunnskap, både på arbeidsplassen og ved utdanningsinstitusjoner og i sitt private liv. Det tilgjengelige og serviceytende bibliotek er en uvurderlig hjørnestein i kunnskapsdemokratiet og et klart viktig offentlig ansvar.

Selv om utdanning og forskning målrettes mot samfunnets behov er det viktig å opprettholde den frie forskningen. Fri forskning gir rom for nødvendig faglig fordypning for å utforske og utvikle mulighetene innen ulike fagområder. Det styrker ressursene vi har som samfunn til å løse fremtidige behov og skape ennå ikke forståtte muligheter og løsninger. Opptrapping av den offentlige forskningsinnsatsen skal skje gjennom frie bevilgninger til universiteter, høyskoler og forskningsinstitusjoner og ikke bare gjennom sentralstyrte programmer.

Gode liv over hele landet

Folk skal ha makt over eget liv, uavhengig av hvor de bor. Folk skal kunne bo der de ønsker, og fellesskapet skal sikre grunnleggende tjenestetilbud over hele landet.

Sterke, livskraftige kommuner med gode, brede fagmiljøer og nok kapasitet til å arbeide aktivt med samfunnsutvikling er avgjørende for vekst og utvikling i distrikts-Norge. Statsforvaltningen må desentraliseres og samordnes bedre over hele landet. Det er viktig for å nå liberale mål om maktspredning, nærhet til ressurser og å bryte ned dagens sterke sektor-tankegang i statsapparatet – samtidig som den teknologiske utviklingen gjør det stadig enklere.

Næringspolitikk for framtiden

Verdier må skapes før de kan deles. En regulert markedsøkonomi med fri konkurranse legger til rette for innovasjon, nyteknik og best mulig ressursutnyttelse. Samtidig

oppstår ikke verdier i et vakuum. Et velfungerende samfunn er en forutsetning for et vellykket næringsliv. Venstre ønsker derfor en markedsøkonomi som legger til rette for fri konkurranse, men som også tar sosiale og miljømessige hensyn. I tillegg er det behov for en begrenset, men sterk velferdsstat som sikrer like muligheter for alle. Bærekraften i velferdsstaten forutsetter at det etableres nye arbeidsplasser i privat sektor. Gründeren må stå i fokus slik at vi får bygd nye bedrifter og arbeidsplasser.

Norge må bli mindre opptatt av å beskytte seg mot internasjonal konkurranse og å beskytte bestående næringer mot innovasjon. Det internasjonale arbeidet for å begrense de store globale aktørenes markedsrett må intensiveres. Venstre vil ha offensiv konkurransepolitikk og sterke konkurransetilsyn – både nasjonalt og globalt.

Hovedregelen skal være å behandle alle deler av næringslivet likt. Nødvendige støttetiltak skal alltid være utformet slik at de fremmer fellesgoder og omstilling til konkurransedyktig næringsvirksomhet.

Offentlig eierskap og statlig styring

Offentlig eierskap i næringslivet skal begrenses til vitale samfunnshensyn, som viktige kompetansemiljøer, grunnleggende infrastruktur og kontroll med energi- og naturressurser og strategisk landeiendom. Den offentlige eierandelen i slike selskap skal ikke være høyere enn det som er nødvendig for å ivareta formålet.

Beslutninger i offentlig sektor som har store konsekvenser for lokalsamfunn bør fattes av folkevalgte som er demokratisk valgte og som har ansvar for helheten.

Ulikhet og arbeidsliv

Arbeidslivet er i stor endring. Endringene er drevet av teknologiske nyvinninger, digitalisering, en åpnere økonomi og globalisering. Venstre er positiv til disse endringene. Samtidig er det nødvendig med tiltak for å unngå at nye måter å organisere bedrifter og arbeid på fører til sosial dumping, svart arbeid og annen arbeidskriminalitet.

Innflytelse over eget liv

I et sosialliberalt samfunn har enkeltmennesket størst mulig innflytelse over eget liv. Det forutsetter politisk og økonomisk frihet gjennom klare demokratiske rettigheter. Venstre vil ha løsninger som lovfestet minstelønn og negativ inntektsbeskatning som skal sikre alle en anstendig inntekt. Der det er behov vil vi ha allmenngjøring av tariffavtaler. Det er samtidig viktig å holde fast på arbeidslinjen. Økende levealder og økt belastning på velferdsstaten gjør det nødvendig å heve pensjonsalderen og stimulere arbeidsgivere og –tagere til at folk kan stå lenger i arbeid.

Trepartssamarbeid

Venstre la grunnlaget for trepartssamarbeidet og vil styrke dette som fundamentet for et godt arbeidsliv. Vi ønsker sterke og uavhengige fagorganisasjoner og

arbeidsgiverorganisasjoner for å sikre medbestemmelse, maktbalanse og rettferdighet i arbeidslivet.

Grønn og bærekraftig skatt

Venstre vil ha et grønt skattesystem som sørger for at produsenter og forbrukere velger miljøriktig, som fordeler skattebyrden på en rettferdig måte, som bidrar til nødvendig omfordeling og som ikke unødig hemmer verdiskapning. Brede skattegrunnlag og lave satser sørger for at ulempene fra skatter blir minst mulig. Eksempler på dette er å vri skatten i retning eiendom og grunnrente.

9. utfordringer i vår tid for det liberale demokratiet

Demokrati og frihet kan aldri tas som en selvfølge, men må kjempes for på nytt og på nytt. Det er folkets og de folkevalgte ansvar. Samfunnets institusjoner må garantere for rettferdighet og rettssikkerhet. De skal motvirke maktmisbruk, overgrep og undertrykkelse – alle steder og på alle nivåer. Det liberale samfunnssystem er det beste grunnlaget for denne kampen, fordi det bygger på den enkeltes frihet og ansvar, og på maktbalanse og maktspredning som sentrale prinsipper.

Uavhengige institusjoner

For å sikre demokratiet gode vekstvilkår og for å hindre at illiberale krefter vokser frem må domstoler, akademiske institusjoner og mediene sikres uavhengighet og gode vilkår. Særlig er dette viktig i en tid hvor desinformasjon spres raskt gjennom digitale kanaler og det oppleves vanskelig å skille mellom det som er reelle nyheter og det som er falsk informasjon. Akademisk frihet og åpenhet rundt offentlig finansierte forskningsresultater er et viktig demokratisk prinsipp som sikrer allmenheten tilgang til viktig informasjon. Mediene har en nøkkelrolle i å spre informasjon, stille kritiske spørsmål til dem som har makt og drive kildekritikk for å sikre en opplyst befolkning.

Digitaliseringens utfordringer

Digitaliseringens muligheter gir nye utfordringer som registrering og bruk av personlige opplysninger og informasjon som helsedata, fingeravtrykk og biometriske data. I et liberalt samfunn er det grunnleggende at hver enkelt eier sine egne data og selv bestemmer hvem som skal få tilgang til disse. Det er derfor viktig at det offentlige lager lover og regler som ivaretar hver enkelts rett på dette området og at det offentlige selv ikke samler inn og lagrer slike data utover det som er strengt nødvendig og forholdsmessig.

Livssynsåpne samfunn

Tro og livssyn er dypt personlig, og samfunnet skal sikre og ivareta full trosfrihet. Staten og andre offentlige institusjoner skal være upartiske og ikke knyttes til en bestemt religion

Fravær av diskriminering

I et liberalt demokrati skal alle kunne være seg selv og leve det livet de selv ønsker. Det er majoritetens plikt å sørge for at minoriteter blir godt ivaretatt og får utfolde seg. Norge skal ratifisere og innlemme hele FN-konvensjonen om mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD), med valgfrie protokoller, i den norske menneskerettsloven. Venstre ser på universell utforming som et essensielt verktøy for å sikre likestilling for alle mennesker.

Det er i tråd med grunnleggende liberale verdier at alle skal kunne leve åpent med sitt kjønnsuttrykk og sin seksuelle orientering. Venstre vil fjerne juridisk kjønn fra offentlige registre.

Sivilsamfunnets organisering

Et sivilsamfunn og kulturliv bygget på ytringsfrihet og toleranse gir dannelse og en opplyst offentlighet. Sivilsamfunnet er en viktig del av demokratiet og det samfunnsbyggende fellesskap. Frivillige organisasjoner må sikres muligheter til egne inntekter. Offentlige støtteordninger må støtte opp under organisasjonenes frihet og uavhengighet og ikke bidra til å byråkratisere dem. De politiske partiene skal være uavhengige talerør for borgere som deler deres politiske og verdimessige grunnlag.

Ytringsfrihet

En mangfoldig og inkluderende offentlig samtale er grunnlaget for et velfungerende demokrati. For en liberaler henger troen på den frie og åpne debatten sammen med vårt syn på mennesket som et ansvarlig og rasjonelt vesen. For oss er det helt grunnleggende at alle mennesker har rett til å ytre seg og søke oppslutning for sine standpunkter. Retten til å ytre seg skal ikke begrenses, men møtes med andres ytringer, fakta, kunnskap og konkurrerende idéer. Å ha rett til å ytre hva man vil, er imidlertid ikke det samme som å ha rett til å motta offentlige tilskudd. Venstre mener at organisasjoner som oppfordrer til vold og hat ikke skal motta støtte fra det offentlige.

10. Globale utfordringer krever globale løsninger

Vi er alle verdensborgere. De liberale ideene kjenner ingen landegrenser. Markedsøkonomien og tilhørende institusjoner er en nødvendig forutsetning for bærekraftig og grønn utvikling for alle. Når markedsøkonomien og de politiske utfordringene blir globale, må det liberale samfunnssystemet følge etter. Også globale institusjoner må kunne svare overfor borgerne. Liberale rettsstatsprinsipper og menneskerettighetene har universell gyldighet.

Autoritære regimer, illiberale og anti-demokratiske bevegelser er en trussel mot menneskenes frihet og verdighet. Kampen mot alle former for diktatur og autoritær ensretting er en fundamental, liberal oppgave. Denne kampen kan aldri vinnes om den føres i strid med liberale prinsipper eller folkeretten.

Det sivile samfunn spiller en avgjørende rolle i utviklingen av en global offentlighet og i kampen for en demokratisk og human utvikling.

Økonomisk utvikling og verdighet for alle

Venstres politikk må ta utgangspunkt i de menneskene som er lengst fra frihet, rettferdighet og et godt liv og aktivt søke å inkludere flest mulig i det sosiale og demokratiske fellesskapet til enhver tid.

Venstre vil ha en verden som innfrir FNs bærekraftsmål. Dette krever forpliktende, global politikk for bedre handelsavtaler og bedre bistand. Det er nødvendig med sterkere politisk styring på globalt nivå. FN og internasjonale institusjoner må gis den legitimitet og styrke som er nødvendig for dette formålet.

Menneskenes rett til medbestemmelse og frihet

Venstre vil styrke den globale kampen for demokrati, uavhengige domstoler, fri og uavhengig forskning og kritisk journalistikk. Denne kampen må føres gjennom dialog, respekt for forskjeller, og politisk og økonomisk støtte til liberale krefter. Arbeidet for liberale og demokratiske prinsipper må føres gjennom multilaterale institusjoner med demokratisk legitimitet.

I det globale samfunnet må det finnes institusjoner som forplikter, håndhever rettsprinsipper og sanksjonerer brudd på menneskerettigheter. Dødsstraff og tortur kan aldri aksepteres, og det enkelte menneske må kunne stilles til ansvar for overgrep, også når statene ikke følger opp sitt straffeansvar.

Mennesker har alltid vært på vandring. Retten til å søke lykken for seg selv og sine skal ikke begrenses av hvor i verden man er født. Venstre har et grunnleggende positivt syn på et mangfoldig samfunn hvor folk kommer fra forskjellige kulturer, men likevel respekterer noen sentrale institusjoner.

Det er et liberalt ansvar å ta vare på folk som må flykte fra krig, nød og elendighet. Norge skal være en trygg havn for mennesker som trenger det. Venstre vil verne om retten til å søke asyl, og mener at vernet mot retur skal være absolutt hvis personen står i fare for å bli utsatt for dødsstraff, tortur eller annen nedverdiggende behandling og straff.

En trygg og rettferdig verden

Overalt blir sikkerheten påvirket av hendelser og utvikling i andre deler av verden. Det er i alles interesse å forebygge terrorisme, løse væpnede konflikter og utrydde pandemier. Borgernes sikkerhet og grunnleggende demokratiske rettigheter krever også kunnskap og reguleringer for at teknologiske framskritt og muligheter ikke skal føre til uheldig maktkonsentrasjon og masseovervåking.

Venstres kamp er en kamp mot isolasjonisme og snever nasjonalisme, og vi støtter normen om at en stat ikke har krav på full suverenitet når den ikke beskytter sin befolkning eller ikke ivaretar sine internasjonale forpliktelser. Venstre mener at det skal tungtveiende argumenter til for at intervensjoner som ikke er sanksjonert i FNs sikkerhetsråd, kan rettferdiggjøres.

NATO er grunnpilaren for å forsvare Norges grunnleggende sikkerhetsinteresser, men også økonomiske og politiske tiltak må til for å forebygge globale trusler. Venstre vil basere det norske forsvaret på verneplikt.

På nytt må det arbeides for atomnedrustning, ikke-spredning av masseødeleggende våpen og kontroll av autonome våpensystemer. Venstre vil ha et internasjonalt forbud mot atomvåpen.

Arbeidet for trygghet handler om mer enn militær sikkerhet. For å sikre et trygt verdenssamfunn, krever det en tillit til de institusjonene som er satt til å forvalte tryggheten. Korrupsjon undergraver enkeltstater, regioner og internasjonal handel. Kamp mot korrupsjon er derfor nødvendig både i enkeltstater, i regionalt samarbeid og i bredt internasjonalt samarbeid.

Venstre vil arbeide internasjonalt for å beskatte globale selskaper som unndrar beskatning i det landet der aktiviteten eller salget er. Lykkes ikke dette er vi åpne for ensidige nasjonale tiltak.

De politiske skillelinjene i Europa går ikke bare mellom høyre- og venstresiden. Det er også tydelige konflikter mellom krefter som ønsker mer internasjonalt samarbeid og krefter som ønsker en mer isolasjonistisk politikk. Venstre er grunnleggende positiv til internasjonalt samarbeid. Vår tids største utfordringer er knyttet til klima og miljø, migrasjon og fattigdom. Disse utfordringene må løses i samarbeid med andre land. Bare gjennom internasjonalt samarbeid kan vi forebygge krig og konflikt og skape fred.

EØS-avtalen er Norges viktigste avtale og sikrer fri bevegelse av personer, varer, tjenester og kapital i Europa. Den gir norske bedrifter adgang til verdens største økonomi.

Venstre mener at EØS-avtalen har tjent Norge godt, men ønsker på sikt å delta i de demokratiske institusjonene i EU gjennom et EU-medlemskap, der det lages gode løsninger for fiskeri og landbruk og tas en separat vurdering av eventuell inntreden i eurosonen. Medlemskapet må avgjøres etter folkeavstemming og Venstres folkevalgte skal respektere resultatet.

Plasseres på rett sted i programmet senere.

Kunst og kultur

Kunsten og kulturen, frivilligheten og idretten er grunnfjellet i et moderne, likestilt og demokratisk samfunn. Kunsten og kulturen skal være tilgjengelig for alle – uavhengig av funksjonsnivå, alder, etnisitet eller seksuell orientering – eller hvor du bor i landet. Derfor er likestilling et viktig kulturpolitisk mål: Likestilling handler om grunnleggende menneskerettigheter for den enkelte, og om muligheten til å leve frie, likeverdige og selvstendige liv.

Samhold og fellesskap i hele landet: Kulturen er der menneskene bor. Staten har derfor et særlig ansvar for å sikre gode kulturtilbud over hele landet, og at den kulturelle makta spres slik at flere blir sett og at flere stemmer blir hørt. Alle barn skal ha like muligheter til kunst og kultur, idrett og media – og alle barn fortjener kvalitet og gode kulturopplevelser – på samme vilkår som voksne.

Vi er alle våre historier: Språk er identitet og forankring, kulturarv og kommunikasjon, er limet som holder oss sammen, som styrker tilliten og fellesskapet mellom oss.